

IDEÁLNÍ PODMÍNKY PRO PARTICIPACI VE VÝUCE OČIMA ŽÁKŮ

IDEAL CONDITIONS FOR PARTICIPATION FROM THE PERSPECTIVE OF PUPILS

Karolína Malíková¹, Ivo Rozmahel¹, Jakub Vlček¹

¹ Ústav pedagogických věd, Filozofická fakulta, Masarykova univerzita, Brno

Abstrakt

Cílem předloženého příspěvku je popsat, jaké vnímají žáci šestých tříd ideální podmínky pro participaci v předmětu český jazyk a literatura. Příspěvek vychází z rozhovorů se žáky, které byly pořizeny v rámci intervenčního výzkumu, jehož cílem bylo zavést prvky dialogického vyučování do výuky českého jazyka a literatury a zároveň zvýšit participaci všech žáků na produktivním dialogu. Výsledky výzkumu ukazují, že podle žáků neexistují ideální podmínky k participaci pro všechny, ale jsou individuální dle jejich komunikačního profilu.

Klíčová slova: výuková komunikace; žákovská participace na výuce; ideální podmínky

Abstract

The aim of this paper is to describe the ideal conditions for participation in the subject of Czech language and literature as perceived by sixth grade students. The paper is based on 28 interviews with pupils, conducted as part of an intervention research aimed at introducing elements of dialogic teaching into Czech language and literature lessons and at the same time increasing the participation of all pupils in productive dialogue. The results show that, according to the pupils, there are no ideal conditions for participation for all; rather they are individual according to the pupils' communication profile.

Keywords: classroom discourse; student participation in classroom dialogue; ideal conditions

1 ÚVOD

V posledních desetiletích se výuková komunikace ve třídě a její přínos pro učení stal klíčovým tématem pedagogických věd. V odborném diskursu panuje široká shoda v tom, že vhodné podmínky k participaci ve třídě, pozitivně ovlivňují jejich učení (Resnick et al., 2017). Tento příspěvek se věnuje příkladům ideálních podmínek pro participaci ve výuce pohledem samotných žáků.

2 TEORIE

Výzkumy opakovaně ukazují, že ne všichni žáci se zapojují do verbální participace stejně (Šedová et al., 2019), což je v souvislosti s tím, že individuální participace na dialogu ve třídě má význam (Larraín et al. 2019), a proto vytváří potřebu se této problematice dále věnovat. Možným determinantem odlišujícího se zapojování do dialogu mohou být různé vlastnosti žáků, např. jejich kognitivní schopnosti (Straehler-Pohl et al., 2013), motivace (Turner & Patrick, 2004), socioekonomické zázemí (Kelly, 2008) či postavení a vliv žáka ve třídě (Šalamounová & Navrátilová, 2021). V této souvislosti je příspěvek založený na analýze subjektivně vnímaných ideálních podmínek pro participaci s využitím participčních profilů žáků dle Sedláčka a Šedové (2023).

3 METODOLOGIE VÝZKUMU

Příspěvek odpovídá na otázku: *Jaké ideální podmínky vnímají žáci pro participaci na výuce?* Sběr dat proběhl v roce 2022 v závěru realizované intervence. Výzkumný vzorek tvořilo 28 žáků 6. tříd. S každým žákem byl proveden hloubkový polostrukturovaný rozhovor.

Žáci byli rozděleni do profilů žákovské participace (*horliví; ukecaní; participující, ale nejistí; neprosazující se a ohrožení odpojením*) vycházející ze studie Sedláčka a Šedové (2023). Přepisy rozhovorů byly analyzovány fokusovaným kódováním, které pomohlo vybrat promluvy týkající se žákovské participace na výuce. K dispozici jsme měli přes 150 sekvencí, které byly přiřazeny k jednotlivým profilům a následně analyzovány pomocí techniky zachycení vzorců. Díky tomu vznikly koherentní příběhy toho, jaké žáci vnímají ideální podmínky pro participaci v daném participačním profilu.

4 VÝSLEDKY

Základním tvrzením je to, že jednotné ideální podmínky pro participaci všech žáků ve výuce neexistují. Podíváme-li se ale na tuto skutečnost optikou jednotlivých profilů, tak lze pozorovat značné rozdíly v tom, jaké podmínky žákům vyhovují. Například horlivým žákům vyhovuje v rámci participace reprodukce naučeného, ukecaní žáci dávají přednost participaci založené na sdílení svých zkušeností a názorů v procesu učení se. Zatímco oba zmíněné profily preferují celotřídní participaci, tak ohrožení žáci odpojením preferují participaci v tzv. bezpečném prostředí (např. mazací tabulky a skupinová práce).

5 ZÁVĚRY A DISKUSE

Výzkum ideálních podmínek, které žáci vnímají jako důležité pro účast, může pedagogům pomoci vytvořit takové vzdělávací prostředí, které podporuje aktivní zapojení a akademický růst žáků. To může vést k lepším známám, lepším schopnostem kritického myšlení a hlubšímu pochopení probírané látky. Zároveň můžou výsledky pomoci pedagogům pochopit, co žáky motivuje k účasti na výuce a jak vytvořit prostředí, které podporuje zapojení žáků. To může vést k většímu zapojení a pozitivnějším zkušenostem žáků ve třídě.

PODĚKOVÁNÍ

Příspěvek je výstupem z projektu Kolektivita v dialogickém vyučování: intervenční studie (GA21-16021S) financovaném Grantovou agenturou České republiky.

6 LITERATURA

- Helgevd, N. (2015). Teaching as creating space for participation – establishing a learning community in diverse classrooms. *Teachers and Teaching*, 22(3), 315–328.
- Kelly, S. (2008). Race, social class, and student engagement in middle school English classrooms. *Social Science Research*, 37(2), 434–448. <https://doi.org/10.1016/j.ssresearch.2007.08.003>

- Larrain, A., Freire, P., López, P., & Grau, V. (2019). Counter-arguing during curriculum-supported peer interaction facilitates middle-school students' science content knowledge. *Cognition and Instruction*, 37(4), 453–482.
- Resnick, L. B., Asterhan C. S. C., & Clarke S. N. (2017). Student Discourse for Learning. In: G. E. Hall, D. M. Gollnick, & L. F. Qzinn (Eds.). *Handbook of teaching and learning*. Wiley: Wiley-Blackwell.
- Šalamounová, Z., & Navrátilová, J. (2021). Žáci jako spolužáci: participace žáků na výukové komunikaci v kontextu jejich vlivu ve třídě. *Studia paedagogica*, 26(1), 39–68.
- Šedová, K., & Sedláček, M. (2023). How vocal and silent forms of participation in combination relate to student achievement. *Instructional Science* 51, 343–361. <https://doi.org/10.1007/s11251-022-09609-1>.
- Šedová, K., Sedláček, M., Švaříček, R., Majcík, M., Navrátilová, J., Drexlerova, A., Kychler, J., & Šalamounová, Z. (2019). Do those who talk more learn more? The relationship between student classroom talk and student achievement. *Learning and Instruction*, 63.
- Straehler-Pohl, H., Fernández, S., Gellert, U., & Figueiras, L. (2013). School mathematics registers in a context of low academic expectations. *Educational Studies in Mathematics*, 85(2), 175–199.
- Turner, J. C., & Patrick, H. (2004). Motivational influences on student participation in classroom learning activities. *Teachers College Record*, 106(9), 1759–1785.